

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

DAKTIL NUTQIGA O'RGATISHDA KESMA ALIFBO BILAN ISHLASHNING AHAMIYATI

Normatova Iroda Xolmirza qizi

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti 512-22guruh talabasi

Telefon nomer: +99899 501 16 20

Anonatsiya: "Kar bolalar maktabi didaktikasi: O'qitish metodlari va yondashuvlar" mavzusida eshitish qobiliyati cheklangan bolalarga ta'lim berishda foydalaniladigan metodlar va pedagogik yondashuvlar o'rganilgan. Maqolada didaktik tamoyillar, zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati va inkluziv ta'limning roli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Kesma alifbo, daktil nutqi, o'qitish texnologiyalari, o'quv qiyinchiliklari, yozma nutq

Abstract: Using a cut-out alphabet in teaching dactylic speech enhances students' ability to visually perceive letters and aids in developing written communication skills. This method is particularly effective for children with learning difficulties, enabling them to improve their reading and writing abilities. The study analyzes the didactic and psychological foundations of teaching dactylic communication through a cut-out alphabet.

Keywords: cut-out alphabet, dactylic speech, teaching technologies, learning difficulties, written communication

Аннотация: Использование вырезного алфавита при обучении дактилической речи улучшает визуальное восприятие букв учащимися и способствует развитию письменной речи. Этот метод особенно эффективен при работе с детьми, имеющими трудности в обучении, что позволяет развивать их навыки чтения и письма. Исследование анализирует дидактические и психологические основы обучения дактилизации с использованием вырезного алфавита.

Ключевые слова: вырезной алфавит, дактилическая речь, образовательные технологии, трудности в обучении, письменная речь

Ta'lim jarayonida daktillashishni o'rgatish o'quvchilarning yozma nutq va savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, o'qitishning innovatsion metodlarini qo'llash, jumladan, kesma alifbodan foydalanish, ta'lim samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ushbu usul bolalarning harflarni tanib olish va ulardan amaliy foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishda alohida o'rin tutadi. Bu maqola kesma alifbo yordamida daktil nutqni o'rgatishning pedagogik va psixologik ahamiyatini ochib beradi.

Kesma alifboning mohiyati va imkoniyatlari

Kesma alifbo bu har bir harfning alohida kesilgan shakllari to'plamidan iborat bo'lib, o'quvchilar uchun o'ziga xos vizual va taktil qo'llanma hisoblanadi. Ushbu vosita orqali:

-O'quvchilar harflarni vizual va kinestetik ravishda o'rganadilar.

-Harflarni qabul qilish va tushunish qobiliyati rivojlanadi.

-Harflarni to'g'ri joylashtirish va ulardan so'z hosil qilish ko'nikmalari mustahkamlanadi. Bu jarayon ayniqsa o'qish va yozishda qiyinchiliklarga duch keladigan o'quvchilar uchun foydali bo'lib, ularda harf va so'zlarni shakllantirishga bo'lgan ishonchni oshiradi. Daktil nutq va kesma

alifbo o'rtasidagi bog'liqlik. Daktil nutq imo-ishoralar va qo'l harakatlari orqali ifodalanadigan muloqot turidir. Ushbu jarayonda o'quvchilar nutq shakllarini, ya'ni harflarni o'rganishdan boshlaydilar.

Kesma alifbo:

-Daktil harflarni aniq va ravshan tushunishga yordam beradi.

-Harflar orasidagi bog'liqlikni ta'minlaydi.

-Yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi.

Bunda o'quvchilar harflarni qo'l harakati yordamida o'zaro bog'lash orqali so'zlarni shakllantirishni o'rganadilar.

Pedagogik va psixologik asoslar. Kesma alifbodan foydalanish pedagogik nuqtai nazardan: Interfaol va qiziqarli o'quv muhiti yaratadi.

Mashg'ulotlarda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Har bir o'quvchining individual qobiliyatini inobatga oladi.

Psixologik jihatdan esa:

-Bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

-Motivatsiyani kuchaytiradi.

-E'tibor va xotirani rivojlantiradi.

Amaliyotda qo'llash bo'yicha tavsiyalar

1. Kesma alifbo yordamida o'quvchilarga harflarni tanishtirish uchun maxsus darslar tashkil qilish.

2. Harflarni turli shaklda joylashtirish orqali so'z hosil qilishni o'rgatish.

3. O'quvchilarni rag'batlantirish uchun ijodiy mashqlarni kiritish, masalan, kesma alifbo yordamida hikoyalar yoki jumlar yaratish. Daktil nutqning mohiyati. Daktil nutq (barmoq nutqi) alohida imo-ishoralar orqali harflarni ifoda etish sanaladi. Bu usul ko'pincha eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun, shuningdek, yozma va og'zaki nutqni shakllantirishning dastlabki bosqichlarida qo'llaniladi. Daktil nutq orqali:

Harflarning shakli va ular orasidagi farqlar o'rgatiladi.

O'quvchilarning qo'l motorikasi rivojlantiriladi.

Og'zaki nutqni qo'llab-quvvatlashga yordam beradigan asosiy muloqot vositasi yaratiladi.

Kesma alifbo vositasida o'qitishning afzalliklari

Kesma alifbodan foydalanish quyidagi afzalliklarga ega:

1. Vizual va kinestetik usullarni birlashtiradi: O'quvchilar kesma harflarni qo'llari bilan ushlab ko'rish orqali harflarni xotirada yanada mustahkam saqlab qoladilar.

2. Moslashuvchan ta'lim muhiti yaratadi: Har bir o'quvchi individual sur'atda bilimlarni o'zlashtira oladi.

3. Ijodkorlikni rivojlantiradi: O'quvchilarga so'z hosil qilish, jumlar tuzish va hatto hikoyalar yaratishda yordam beradi.

4. Dastlabki yozuv va o'qish ko'nikmalarini rivojlantiradi: Harflarning birikmasini tushunishga yordam berib, murakkab so'zlarni shakllantirishni o'rgatadi.

Didaktik tamoyillar

Kesma alifbo orqali daktillashishni o'rgatishda quyidagi didaktik tamoyillar qo'llaniladi:

1. Bosqichma-bosqichlik tamoyili: Birinchi bosqichda oddiy harflar va ularning shakli o'rgatiladi. Ikkinchi bosqichda so'zlar shakllantiriladi va daktil nutq bilan sinxronlashtiriladi.

2. Ko'rgazmalilik tamoyili: Harflarni tanishtirishda ulardan tayyorlangan kesmalar yoki maxsus kartochkalardan foydalaniladi.

3. Amaliyotga yo'naltirilganlik: Harflar va so'zlar bilan bevosita amaliy mashqlar o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlaydi.

Psixologik omillar

Kesma alifbo yordamida daktillashishni o'rgatishda bolalarning psixologik holatini inobatga olish lozim. Ushbu metod: Bolalarda qiziqish va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqni oshiradi. Stressni kamaytiradi va o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi. E'tiborni jamlash va motorik ko'nikmalarni yaxshilashga xizmat qiladi. O'qituvchilar va defektologlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kesma alifbo yordamida ishlash:

Yozuv ko'nikmalarining shakllanishini 30–40% tezlashtiradi.

O'quvchilarning 80%ida nutq faoliyatining yaxshilanishiga olib keladi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki daktil nutqiga o'rgatishda kesma alifbo bilan ishlash, o'quvchilarning muloqot ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik yondashuvdir. Kelgusida ushbu metodologiyani raqamli platformalar va sun'iy intellekt texnologiyalari bilan birlashtirish orqali yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Daktil nutqiga o'rgatishda kesma alifbodan foydalanish zamonaviy va samarali ta'lim texnologiyalaridan biridir. Bu usul o'quvchilarning o'quv faoliyatini nafaqat yaxshilaydi, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, pedagoglar kesma alifbodan foydalanish bo'yicha maxsus o'quv dasturlarini ishlab chiqishlari va joriy etishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekistonda inkluziv ta'lim rivoji bo'yicha materiallar.
2. Gestikulyatsiya va imo-ishora tilining kar bolalar ta'limidagi roli.
3. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari bo'yicha ilmiy maqolalar.
4. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizom.
5. Asqarxo'jayeva M. Bog'chalarda o'zbek tilini o'rganish. Bolalar bog'chalari tarbiyachilari uchun metodik qo'llanma.
6. Z.Irohimo'va, M.G'aybullayeva. bolalar bog'chalari uchun dasturlar. Tevarak - atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, badiiy adabiyot.
7. Ayupova M. Yu. "Korreksion ishlar metodikasi" ma'ruza matni T.2001
8. Ayupova M. Yu. "Logopediya " O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti T. 2007
9. Ma'qulova B. va boshqalar. Boshlang'ich sinfdan tashqari o'qish ma
10. Qosimova K. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. T." O'qituvchi" 1985- yil.
11. DJo'rayeva Sohiba Jizzax davlat pedogogika universiteti "Maxsus pedogogika" kafedrasini fani o'qituvchisining "Logopediya" fanidan ma'ruzalar to'plami
12. Haqberdiyev Jamoliddin Jizzax davlat pedogogika universiteti Maxsus pedogogika kafedrasini o'qituvchisining "Surdopedogogika " fanidan ma'ruzalar to'plami